

Turvapaikanhakijoiden tuki ry
Stödföreningen för asylsökande rf
Support for Asylum Seekers

Sisäministeriön Maahanmuutto-osastolle
VN/24628/2023
(SM041:00/2023)

Turvapaikanhakijoiden tuki ry:n lausunto

Turvapaikanhakijoiden tuki ry kiittää mahdollisuudesta lausua lakiluonnoksesta, joka koskee ulkomaalaislainsäädännön oleskelulupasääntelyn kehittämistä (SM041:00/2023). Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi ulkomaalaislakia sekä kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä tutkimuksen, opiskelun, työharjoittelun ja vapaaehtoistoiminnan perusteella annetun lain 2 §:ää.

Tutu ry vastustaa luonnoksessa esitettyjä muutoksia ulkomaalaislakiin monilta osin. Tutu ry kuitenkin toivoo, että jatkossa myös sisäministeriön lausuntopyynnöt olisivat julkisia esimerkiksi sähköisessä lausuntopalvelussa ja lausunnon antamiselle olisi riittävästi aikaa, jotta lausuntoja saataisiin asiantuntijoilta mahdollisimman monipuolisesti.

Lausuntoaika on jälleen erittäin lyhyt ja samaan aikaan lausunnot on lähetetty myös muita ulkomaalaislain kokonaisuuteen liittyviä lakiesityksiä, joiden lausuntoaika on yhtä lyhyt tai jopa lyhyempi. Lausunto-ajan lyhyttä perustellaan sillä, että hallitusohjelman kirjauksia halutaan vuoden 2024 aikana eteenpäin. Tutu huomauttaa, että oikeuskansleri on viimeksi 29.1.2024 antanut ratkaisun, jossa on todettu, että perus- ja ihmisoikeuksiin vaikuttava sote-leikkauksen päätöksentekomenettely ei ole täyttänyt lainvalmistelun vähimmäisvaatimuksia. Ratkaisussa todetaan, ettei hallitusohjelman toteuttaminen ole tarpeeksi painava perustelu lainvalmistelun kiireelle ja ohjeituksia lyhyemmille lausuntoajoille. Lakiesityksen lausuntoaika on ohjeistuksessa edellytetystä puolet, vaikka lakiesityksellä säädetään keskeisistä esimerkiksi perhe-elämänsuojaan vaikuttavista lainkohdista.

Ulkomaalaisiin ja turvapaikanhakijoihin kohdistuu lukuisia yhtä aikaa kaavailtuja lakimuutoksia, jotka heikentävät turvapaikanhakijoiden ja muiden ulkomaalaisten oikeuksia, asemaa ja kotoutumisen mahdollisuuksia Suomessa. Tutun arvion mukaan useimmat näistä eivät ole suomalaisen yhteiskunnan tai työelämän edun kannalta järkeviä tai oleellisia. Hallitusohjelman kaikkien ulkomaalaisia koskevien lakimuutosten yhteisvaikutuksia sekä perus- että ihmisoikeuksiin, mutta myös niiden taloudellisia ja yhteiskunnallisia vaikutuksia, tulisi arvioida huomattavasti nykyistä kattavammin.

Käsillä olevassa lakiluonnoksessa tiukennetaan oleskeluluvan saannin ehtoja monin tavoin. Turvapaikanhakijoiden tuki ry:n kanta on, että oleskeluluvan saaminen on jo nykyisellään

usein liian vaikeaa, eikä tarvetta tiukennuksille ole. Nyt samanaikaisesti myös esimerkiksi työntekijän oleskeluluvan tulorajaa ollaan nostamassa 1600 euroon ja rajamenettelyssä tehdään muutoksia mahdollisuuteen hakea Suomesta suojelua. Onkin syytä arvioida kaikkien ulkomaalaislakia koskevien lakimuutosten yhteisvaikutuksia sekä hakijan elämän, ihmisoikeuksien että suomalaisen yhteiskunnan kannalta.

Käytännössä lakimuutos tarkoittaisi sitä, että tausta turvapaikanhakijana estäisi sekä opiskelijan että työntekijän oleskelulupien hakemisen kokonaan sellaisilta henkilöiltä, jotka opiskelevat tai työskentelevät Suomessa, mutta ovat edelleen tai ovat aiemmin olleet myös turvapaikanhakijoita. Työllistyneiden ja opiskelevien turvapaikanhakijoiden lisäksi lakimuutos tulisi tällaisenaan toteutuessaan ajamaan myös monia muita työllistyneitä ja kotoutuneita ihmisiä karkotusuhan alle tai paperittomiksi vain siksi, että he ovat joutuneet syystä tai toisesta joksikin aikaa vaille oleskelulupaa tai ovat muuttuneen elämäntilanteen vuoksi hakenneet oleskelulupaa uudella perusteella.

Tutu ry arvioi, että lakiluonnoksessa esitetyt muutokset tulevat lisäämään ihmisten näköalattomuutta ja paperittomuutta. On epärealistinen ajatus, että kaikki kielteisen päätöksen saaneet turvapaikanhakijat palautettaisiin kotimaahan tai he palaisivat itse. Lisäksi lakimuutokset tulevat todennäköisesti vahvistamaan yhteiskunnan marginaalissa elävien määrää, kasvattamaan varjoyhteiskuntaa ja lisäämään paperittomuutta ja pimeän työn tekemistä.

Nähdäksemme uudistus on myös täysin vastakkainen niille uudistustarpeille, joita valtioneuvoston ja sisäministeriön omissa selvityksissä sekä järjestökentän ja tutkijoiden lukuisissa selvityksissä on viime vuosina todettu.

Lähde:

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163827/SM_2022_16.pdf?sequence=1

Pykäläkohtaiset kommentit perusteluineen:

36 pykälät kokonaisuutena johtanevat sekä oleskeluluvan hakijan, mutta myös perheiden, oppilaitosten ja työnantajien kohdalla kohtuuttomien tilanteiden lisääntymiseen, kun muutos elämäntilanteessa, inhimilliset virheet (esimerkiksi väärän luvan hakeminen puutteellisen ymmärryksen tai virheellisten neuvojen vuoksi) tai pienikin katkos oleskeluluvassa, voivat johtaa oleskeluluvan epäämiseen tulevaisuudessa. Tällaisenaan uudet pykälät tulevat vähentämään mahdollisuutta joustavaan maahanmuuttoon, rajoittavat viranomaisen tekemää kohtuullisuus- ja tarkoituksenmukaisuusharkintaa ja tiukentavat huomattavasti yleisiä maahanmuuton edellytyksiä, oli sitten kyse mistä tahansa ihmisryhmästä. Tutun näkemyksen mukaan on järjetöntä, että lakiuudistuksella pyritään vaikeuttamaan oleskeluluvan edellytykset täyttävien henkilöiden mahdollisuutta jäädä maahan esimerkiksi elämäntilanteen muuttuessa tai inhimillisen virheen vuoksi.

36 a yleiset perusteet jättää myöntämättä oleskelulupa: Tämä kohta on liian ympäröivä ja vaarantaa siten hakijan oikeusturvan.

36 a ensimmäinen momentti, jossa lupa voidaan jättää myöntämättä, mikäli on "perusteltua aihetta epäillä, että ulkomaalainen on hakenut oleskelulupaa perusteilla, jotka eivät vastaa maahantulon todellista tarkoitusta"; on epätasallinen ja epämääräinen, eikä sen seurauksia voi ennakoita. Käytännössä viranomaisen tulisi voida arvioida objektiivisesti hakijan maahantulon tarkoituksia. Esimerkiksi täysin laillisesti viisumilla vierailulle tuleva perheenjäsen ei taustamuistion mukaan voisi hakea Suomesta käsin oleskelulupaa, koska perusteet eivät vastaa maahantulon tosiasiallista tarkoitusta. Myöskään työllistynyt yrittäjä ei voisi vaihtaa yrityksestä työntekijäksi työvoimapula-alalle, kun tämä voisi olla alkuperäisen oleskelun syyn vastaista. Pykälä tulee lisäämään byrokratian määrää ja vähentämään luvan haun jouhevuutta hakijoiden ja yhteiskunnan näkökulmasta. Lakimuutoksessa ei huomioida sitä tosiseikkaa, että jo nykyisellään esimerkiksi työntekijän oleskelulupia on lukuisia erilaisia ja niiden erojen hahmottaminen on haastavaa jopa asiantuntijana lupaprosesseja työksensä tekeville. Vaikuttaa siltä, että ihmisiä saatetaan tulevaisuudessa rangaista esimerkiksi elämänmuutoksesta.

36 b oleskeluluvan epääminen moitittavan käytöksen vuoksi: Paperittomina aiemmin oleskelleiden olisi jatkossa käytännössä mahdollista hakea oleskelulupaa esimerkiksi työn perusteella. Useimmat paperittomat eivät ole paperittomia omasta halustaan. Osa on päätenyt paperittomiksi väärän tiedon, puutteellisen neuvonnan sekä turvapaikkamenettelyn ongelmien vuoksi. Olisi myös järjetöntä estää työhaluisia, usein Suomea puhuvia ja koulutautuneita, ihmisiä työskentelemästä ja maksamasta veroja Suomessa. Suomessa on aiemmin tehty lakimuutoksia, jotka lisäsivät paperittomuutta ja monet järjestötahon varoittivat siitä jo etukäteen. Nyt ollaan jatkamassa samansuuntaisia toimia, jotka vain lisäävät paperittomuutta, mikä ei ole ihmisen itsensä eikä yhteiskunnan etu. Paperiton haluaa lähes aina laillista oman oleskelunsa. Sen sijaan joutuminen paperittomaksi ei useinkaan ole ihmisen oma tahto.

36 b ensimmäisessä momentissa määritellään, että mikä tahansa (lyhytkin) laitton oleskelu maassa esteeksi mille tahansa oleskeluluvalla tai jatkoluvalle, voi johtaa siihen, että pienetkin tahattomat elämänmuutoksesta tai inhimillisestä virheestä johtuvat katkokset luvassa voivat johtaa siihen, ettei voi saada lupaa Suomesta käsin tai ettei voi saada luvalla jatkoa ilman, että poistuu Suomesta.

- Ehdotamme tämän kohdan poistamista. Vähintään tulisi lisätä esimerkiksi seuraavasti " Edellä 1 momentin 1 kohdassa säädetty ei koske tilanteita, joissa oleskeluluvalla oleskellut ulkomaalainen on erehdyksessä tai muistamattomuuttaan jättänyt hakematta uutta oleskelulupaa edellisen oleskeluluvan ollessa vielä voimassa" *tai tilanteita, joissa oleskelu johtuu hakijasta riippumattomista seikoista tai puutteellisesta tiedosta tai se on luonteeltaan lyhytaikaista.*"

36 c Oleskeluluvan epääminen perhesiteen perusteella: On inhimillisesti ymmärrettävää, että vanhemmat päättävät lähettää lapsensa turvaan silloin kun siihen on mahdollisuus ja resurssit ovat rajalliset. Vanhemmat tekevät päätöksiä usein äärimmäisen vaikeissa

tilanteissa, joissa hyviä vaihtoehtoja on harvoin tarjolla. Tutu ry:n kanta on, että tästä lainkohdasta tulisi luopua. Vähintään on tärkeää, ettei nyt ehdotettua lainkohtaa tulkita liian laueasti ja kohtaa tulisi tarkentaa niin, että se koskisi vain tilanteita, joissa on ilmiselvää ja todennettavasti toimittu lapsen etua vastaan. Tällaisia tilanteita on kokemuksemme mukaan äärimmäisen harvoin. Lapselle oikeus vanhempaan tulee olla lähtökohta, ellei ole pitäviä todisteita sitä vastaan. Perheenyhdistämisen tarpeeton hankaloittaminen vaikeuttaa myös lapsen ja nuoren integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Tutu ry pitää tätä lainkohtaa kohtuuttomana ja vastustaa sitä ihmiskuvaa, joka tämän muutoksen takana on.

36 e

Tätä lainkohtaa tulisi lieventää niin, että lupaehtojen täyttyessä kokonaisharkinta olisi edelleen mahdollista. Lainkohtaa tulisi muokata vähintään myös niin, että korvattaisiin muotoilu "täysin kohtuuton" muotoon "kohtuuton".

36 f: Lakiesityksessä ehdotetaan, että turvapaikkaa aiemmin hakenut henkilö ja turvapaikkaprosessissa oleva ei voisi jatkossa saada oleskelulupaa esimerkiksi työn perusteella. Asiakastyössä saadun kokemuksen perusteella on syytä kyseenalaistaa lakimuutoksen yksi keskeinen tavoite, että turvapaikkaa aiemmin hakeneille tai turvapaikkaprosessissa oleville tehdään mahdolltomaksi saada oleskelulupa työn perusteella. Tämä on sekä hakijan, että yhteiskunnan kannalta kohtuutonta ja haitallista. Hyvin harva turvapaikkaa hakeva osaa arvioida omat mahdollisuutensa saada Suomesta kansainvälistä suojelua. Tästä syystä onkin kohtuutonta ikään kuin rangaista ihmisiä siitä, että he ovat aiemmin hakeneet turvapaikkaa Suomessa. Turvapaikanhakija ei voi etukäteen tietää, riittävätkö juuri hänen turvapaikkaperusteensa turvapaikkaan Suomessa. Tämä on turvapaikanhakijan oikeuksien kannalta kyseenalaista.

Turvapaikkaprosessit kestävät monesti pitkään ja ihmiset ehtivät oppia kieltä, löytää verkostoja ja tehdä työtä Suomessa. Turvapaikanhakijoilla on työnteko-oikeus ja oikeus opiskella, mikä on nähty hyvänä, nopeaa kotoutumista tukevana seikkana. Se on myös mahdollisuus monelle itsensä elättämiseen Suomessa. Iso osa Tutun asiakkaista joko opiskelee tai työskentelee turvapaikkaprosessin jossain vaiheessa. Monet ovat opiskelleet joko korkea-asteella tai toisella asteella turvapaikanhakijoina ollessaan jopa useamman vuoden ja ehtineet myös valmistua. Lisäksi monet turvapaikanhakijataustaisista asiakkaistamme käyvät töissä työvoimapula-aloilla (etenkin palvelu-, hoiva- ja ravintola-aloilla) tai kouluttautuvat näille aloille oppisopimuskoulutuksessa.

Ei ole yhteiskunnan etu estää työhaluisia ihmisiä, jotka jo ovat Suomessa, tekemästä työtä ja maksamasta veroja yhteiskunnalle. Tausta-ajatus, että ihmiset tietoisesti käyttäisivät kaistanvaihtoa väärin ei pidä paikkaansa ja on vastoin Suomen etua estää työhaluisia, kotoutuneita ihmisiä tekemästä työtä ja jäämästä Suomessa.

Lisäksi Tutu ry kiinnittää huomiota siihen, että lakiuudistus ja ns. kaistanvaihto ei monilta osin koskisi tilapäistä suojelua saavia Ukrainasta paenneita pakolaisia. Tutu ry pitää hyvänä, että tilapäistä suojelua saaneet voivat jatkossakin hakea oleskelulupaa esimerkiksi työn ja

opiskelun perusteella. Sama mahdollisuus tulisi kuitenkin suoda kaikille turvaa hakeville samoin perustein.

Tutu ry vastustaa oleskeluluvan saannin vaikeuttamista turvapaikanhakijoiden ja paperittomien kohdalla. Muutokset tulevat olemaan yksilöiden kannalta kohtuuttomia, eikä niistä ole hyötyä myöskään yhteiskunnalle.

Lisäksi Tutu ry kannattaa siirtymäsäännöksiä osalta sitä, että mikäli esitetyt muutokset toteutuvat, lakia ei tulkittaisi takautuvasti. On kohtuutonta, jos oleskelulupahakemuksista jo maksaneilla ei olisi enää mahdollisuutta saada oleskelulupaa.

Meri Korniloff
Toiminnanjohtaja

Veera Kaleva
Asiantuntija

Sanna Valtonen
Hallituksen puheenjohtaja